

Pirmas skyrius

2005 metų gegužė

Šeštadienio rytas, aš jau įpusėjusi savo pamainą Vinter Parko viešojoje bibliotekoje, ir tada išvystu ją.

Tą knygą mano akys paskutinį kartą regėjo prieš šešias dešimtis metų.

Tą knygą maniau praradusi amžinai.

Knygą, man pačią svarbiausią pasaulyje.

Tai ji žvelgia į mane iš nuotraukos „The New York Times“ dienraštyje, kažkieno atverstame, paskui taip ir paliktame ant knygų gražinimo stalo. Aplinkui, regis, viskas nuščiūva – ištiesiu į dienraštį ranką, virpančią kone taip pat, kaip ir tada, kai paskutinį kartą laikiau tą knygą.

– Negali būti, – vos sukrutinu lūpas.

Nepajėgiu atitraukti akių nuo nuotraukos. Į mane pro akinius išgaubtais lęšiais varliškėmis akimis žvelgia gal jau septintą dešimtį pradėjęs vyras retučiais, žilstelėjusiais, nedailiai sušiauštais plaukais.

„Praėjus šešiasdešimčiai metų po Antrojo pasaulinio karo pabaigos vokiečių bibliotekininkas siekia surinkti pagrobtas

knygas ir grąžinti jas tikriesiems savininkams“, – skelbia antraštė, ir man norisi surikti tam vyrui nuotraukoje, kad aš esu knygos, kurią jis laiko rankose, teisėta savininkė, to nublukuusia oda įrišto tomelio su apačioje, dešiniajame kampe atsilupusiu apdaru, su paaukuotu pavadinimu ant nugarelės „Epîtres et Evangiles“*. Ji priklauso man – man ir Remi, jau seniai mirusiam žmogui, apie kurį po karo buvau sau prisižadėjusi daugiau nebegalvoti.

Tačiau pastarąją savaitę jis vienaip ar kitaip vis atsirasdavo mano mintyse, nors ir kaip stengiausi jų neprisileisti artyn. Rytoj, gegužės aštuntąją, Europos dieną, visas pasaulis minės šešiasdešimtąsias Pergalės metines. Kai tie jaunieji žinių pranešėjai iškilmingais balsais prabyla apie karą, tarsi iš tiesų pajęgtų jį suprasti, nebegaliu negalvoti apie Remi, apie kartu praleistą laiką, negalvoti apie mūsų išgelbėtus žmones, apie tai, kaip viskas baigėsi. Nors sūnus man sako, kad yra tikra palaima sulaukus garbingo amžiaus būti tokio aiškaus proto, bet, kaip ir daugeliu atvejų, ta savybė gali išvirsti ir į gera, ir į bloga.

Dažniausiai man taip norėtūsi viską pamiršti.

Nuveju šalin nekviestas mintis apie Remi ir vėl sukaupiu dėmesį į straipsnį. Vyrškis nuotraukoje yra Otas Kunas, Berlyno *Zentral-und Landesbibliothek*** bibliotekininkas, savo gyvenimą paskyręs nacių pagrobtoms knygoms grąžinti. Matyt, jau vien jo bibliotekos rinkiniuose yra per milijoną tokių knygų, bet ta, jo laikoma šioje nuotraukoje, – mano knyga, – anot jo, neleidžia per naktis sudėti akių.

* „Laiškai ir evangelijos“ (*pranc.*) [Naujasis Testamentas].

** Centrinė ir regioninė biblioteka (*vok.*).

„Šis religinis tekstas, – pasakoja Kunas žurnalistui, – iš daugybės neatskleistų paslapčių, gulinčių mūsų lentynose, mane labiausiai traukia. 1732 metais Paryžiuje išleista knyga yra labai reta, bet ne tai ją daro tokią išskirtinę. Tokia ji tik viena, nes ją atsivertę randame vaizduotę kaitinantį galvosūkį – tam tikrą šifrą. Kaip atsitiko, kad per karą ji atiteko vokiečiams? Tie klausimai mane tiesiog persekioja.“

Juntu, kaip akyse ima rinktis ašaros, nebeišgalium jų sulaikyti. Nusišluostau supykusi ant savęs, kad iki šiol nesitvardau, nors praėjo tiek metų.

– Turbūt daug maloniau, – švelniai ištariu Kuno nuotraukai, – jei persekioja klausimai, o ne šmėklos.

– Hmm, misis Abrams? Kalbatės su tuo laikraščiu?

Dženės Fiš, bibliotekos vedėjos, balsas mane timpteli iš prisiminimų rūko. Ji yra iš tų žmonių, kurie dėl visko aimanuoja ir, man atrodo, mėgaujasi kiekviena proga gavusi užsiminti, kad, sulaukusi aštuoniasdešimt šešerių, aš turbūt jau galvojanti kuo greičiau palikti savo darbą. Nuolatos įtariai mane nužvelgia, tarsi negalėtų patikėti, kad tokio amžiaus vis dar noriu čia dirbti.

Ji nesupranta, ką reiškia taip aistringai mylėti knygas, – kad be jų mirtum, kad tiesiog liautumeisi kvėpuoti, nustotum egzistavusi. Po teisybei, man visiškai netelpa galvoje, kodėl iš viso ji tapo bibliotekininke.

– Taip, Džene, iš tiesų kalbuosi, – atsakau nepakeldama akių.

– Na, tada turbūt reikėtų tai daryti nematant bibliotekos lankytojams, – pareiškia ji be menkiausios pašaipos balse. – Nes jie gali pagalvoti, kad jau visai nukaršote.

Ji visai neturi humoro jausmo.

– Dėkui, Džene. Jūsų patarimai man visada pagelbsti.

Ji iškilmingai linkteli. Akivaizdu, jos sąmonė nepriima minties, kad tókios, kaip aš, – mažytės, žilagalvės, tikros moterės, – galėtų jai įgelti.

Tačiau šiandien neturiu kada su ja prasidėti. Negaliu galvoti apie nieką kita, vien apie knygą. Apie tą, kurioje glūdi tiek paslapčių. Kurią atėmė iš manęs, taip ir nespėjusios sužinoti, ar joje yra man be galo trokštamas atsakymas.

Ir štai vien tik lėktuvo skrydis skiria mane nuo žmogaus, savo rankose laikančio raktą, galėsiantį viską išaiškinti.

– Ar išdrįsiu? – šnibždu Oto Kuno nuotraukai. Atsakau į savo klausimą, kol dar nepradėjau abejoti. – Privalau. Esu tai skolinga vaikams.

– Misis Abrams? – Dženė vėl kreipiasi į mane pavarde, nors aibę kartų prašiau vadinti mane Eva, vardu, kaip ir jaunesnes bibliotekininkes. Bet aš, deja, jai esu tik sena ponija. Ką gi, žmogau, laimi, kai jau nužygiuoti pirmyn ištisi dešimtmečiai, – tave palaipsniui tarsi ištrina iš gyvenimo.

– Taip, Džene? – pagaliau pažvelgiu į ją.

– Ar jums nereikia namo? – Įtariu, tai ji pasiūlo tikėdamasi, kad sutiksiu. Nežymiai šypsosi, tarsi įrodžiusi savo viršenybę. – Gal kiek atsigauti?

Todėl man ypač malonu pažvelgti jai tiesiai į akis ir atsakyti:

– Taip, Džene, labai dėkoju. Turbūt taip ir padarysiu.

Čiumpu laikraštį ir išeinu.

Vos tik grįžusi namo, į jaukų vienaaukštį namuką už penkių minučių kelio nuo bibliotekos, iš karto įsijungiu kompiuterį.

Taip, turiu kompiuterį. Ir taip, moku juo naudotis. Sūnus Benas turi bjaurų įprotį man girdint kompiuterio terminus tarti lėtai – in-ter-ne-tas, el. paš-tas – tarsi visų šių technologijų samprata man būtų neįkandama. Manau, neturėčiau jo kaltinti, – beveik. Kai Benas gimė, karas jau aštuoneri metai buvo pasibaigęs, aš išvykusi iš Prancūzijos, o tas žmogus, kuriuo kadais buvau, seniai likęs praeityje. Beno akyse buvau bibliotekininkė ir namų šeimininkė, kuriai kalbant angliškai kartais vis dar kliuvinėjo liežuvis.

Nė pati nežinau, kada jo galvoje įsitvirtino klaidingas supratimas, kad esu eilinis žmogus. Ką jis pasakytų, sužinojęs teisybę?

Mano kaltė, kad taip jam ir nepapasakojau, neištaisiau tos klaidos. Bet kai įpranti prie ramaus gyvenimo ir jautiesi saugiai, daug sunkiau, nei manytumėte, atsistoti ir pareikšti: „Mano brangieji, štai *kas* esu iš tikrųjų.“

Turbūt dar baiminausi, kad ir Beno tėvas, mano vyras Luisas, paliks mane supratęs, jog esu visai ne ta, kokią, man panorėjus, jam teko matyti prieš savo akis. Šiaip ar taip, jis vis tiek mane paliko – dėl kasos vėžio prieš dešimtmetį – ir man trūko jo bendrijos, be to, užeidavo keista mintis, kad be jo būčiau susibaigusi kur kas greičiau.

Susirandu *Delta* svetainę – man regis, įpratau dar tada, kai Luisas dažnai keliaudavo verslo reikalais ir dalyvavo nuolatinių oro linijų klientų programoje. Kainos lupikiškos, bet esu atsidėjusi nemažai santaupų. Dabar vos po pusiaudienio, kaip tik po trijų valandų, yra skrydis, o kitas lėktuvas išskrenda vakare, penkios po pusę dešimtos, ir rytoj po persėdimo Amsterdame leidžiasi Berlyne trečią keturiasdešimt. Nieko nelaukdama spusteliu ir užsisakau pastarąjį. Regis, tai gana ro-

mantiška žinant, kad atvyksiu į Berlyną praėjus šešiasdešimčiai metų nuo tos dienos, kai vokiečiai pasirašė besąlyginę kapituliaciją prieš sąjungininkų valstybes tame pačiame mieste.

Mane nukrato drebulys, nesuprantu pati, ar iš baimės, ar iš jaudulio.

Turiu susidėti daiktus, bet prieš tai reikia paskambinti Benui. Jis nesupras, bet gal jau tikrai jam atėjo laikas sužinoti, kad motina yra ne tokia, kokią ją manė esant.

Antras skyrius

1942 metų liepa

Virš Sorbonos bibliotekos penktajame Paryžiaus arondismente* grūdosi pilki, nuo lietaus išpampę debesys, slėgė tvanka. Išėjusi pro pagrindines duris Eva Traub sustojo, keiksnodama drėgmės perteklių. Jai nereikėjo nė veidrodžio, ir taip žinojo, kad tamsūs, iki pečių pakirpti plaukai papuro, jų tūris kone padvigubėjo, ir su tokia galva ji tapo panaši į grybą. Tik ar dabar tai svarbiausia; bet kas atkreips dėmesį tik į vienintelį dalyką – į šešiakampę geltoną žvaigždę, prisiūtą ant megztinio kairėje pusėje. Ji tarsi nutrynė visa kita, kas buvo ypatinga, kas atskleidė merginos tapatybę, – kad ji duktė, draugė, kad ji anglofilė, siekianti anglų literatūros bakalauro laipsnio.

Dabar daugumai žmonių Paryžiuje ji buvo tik žydė, ir tiek.

Eva suvirpėjo, persmelkta netikėto šaltuko. Dangus, regis, pranašavo nelaimę, tarsi žinodamas daugiau už ją pačią. Nuo susitvenkusių debesų krito tamsūs šešėliai, nelyginant daiktiškas miestą apsiautusios negandos įsikūnijimas.

* Administracinis vienetas Prancūzijoje.

„*Courage**, – jai būtų pasakęs tėvas prancūziškai su vis dar juntamu šiurkštesniu lenkų kalbos akcentu. – Pralinksmėk. Vokiečiai nesukels mums rūpesčių, nebent patys užsileisim.“

Bet jo optimizmas prasilenkė su tikrove. Vokiečiai visiškai netrukdomi kėlė rūpesčių Prancūzijos žydams kada tik užsimanę, nepriklausomai nuo Evos ar jos tėvų noro ar sutikimo.

Neapsispręsdama ji vėl pakėlė akis į dangų. Ketino eiti namo pėsčiomis, vengdama kelionės metro ir naujų reikalavimų – žydai privalėjo važiuoti tik paskutiniame tvankiame, nevėdinamame vagonė, – bet jei dangus prasivers, gal jai geriau atsidurti požemiuose.

– O, *mon petit rat de bibliothèque*.**

Žemas balsas Evai už nugaros niekais pavertė jos samprotavimus. Nė neatsisukusi jau žinojo, kas čia toks, nes tik vienintelis pažįstamas žmogus ją maloniai pravardžiavo „knygų žiurkute“.

– *Bonjour*, Žozefai, – atsiliepė vaidindama abejingą.

Jautė, kad karštis tuoj išpils jai skruostus, ir varžėsi, pa-veikta jo apžavų. Žozefas Peletjė vienintelis iš visų kitų Anglų kalbos fakulteto studentų nešiojo geltoną žvaigždę, nors buvo tik pusiau žydas ir to laikytis neprivalėjo. Aukštas, plačiais pečiais, tamsiais tankiais plaukais ir žydraakis, jis panėšėjo į kino žvaigždę – bendru daugumos fakulteto merginų sutarimu, net ir katalikių, nors jų tėvai niekad nebūtų leidę, kad dukteris mergintų žydas. Tik Žozefas buvo ne iš tų, kurių nors merginančių, – greičiau būtų suviliojęs kur apytamsiame bibliotekos kampe ir palikęs leipstančią.

* Drąsos (*pranc.*).

** Mano bibliotekos žiurkutė (*pranc.*).

– Atrodai labai susimąsčiusi, mažyte, – pasakė jai šypsodamasis ir bučiuodamas į abu skruostus.

Jo motina buvo pažįstama su josios nuo pat Evos gimimo, ir jis mokėjo padaryti taip, kad ji vėl pasijustų tarsi maža mergytė, tokia pati, kaip pamačiusi jį pirmą kartą, nors dabar buvo dvidešimt trejų, o jis – dvidešimt šešerių.

– Šiaip spėliuju, ar nelis, – atsakė ji nežymiai traukdamasi nuo jo, kol tas dar nepajuto, kad nuo tokio artumo ją pila karštis.

– Eva. – Vardą jis ištarė taip, kad jai net šoktelėjo širdis. Kai vėl išdrįso pakelti akis, jis žvelgė į ją sunerimęs. – Aš tavęs ieškojau.

– Kodėl?

Trumpą akimirksnį ji vylėsi išgirsianti iš jo: „Pakviesti tave pietų.“ Tačiau tai būtų buvę visai juokinga. Bet kokiu atveju, kurgi jie būtų ėję? Žmonėms, nešiojantiems žvaigždes, visur buvo uždaryta.

Jis pasilenkė arčiau.

– Tave įspėti. Sklinda kalbos, kad kai kas bręsta. Visuotinės gaudynės dar neatėjus penktadieniui. – Ji jautė šiltą kvėpavimą prie ausies. – Turi sudarę ne mažiau kaip dvidešimties tūkstančių svetur gimusių žydų sąrašą.

– Dvidešimties tūkstančių? Tai neįmanoma.

– Neįmanoma? Kodėl? Mano draugų šaltiniai patikimi.

– Tavo draugų?

Jiedu įdėmiai žvelgė vienas kitam į akis. Žinoma, ji buvo girdėjusi apie pagrindį, apie žmones, kurie kasasi po Paryžiuje įsitvirtinusių nacių pamatais. Ar juos jis turi galvoje? O kas dar galėtų sužinoti tokius dalykus?

– Kaip gali būti toks tikras, kad jie neklysta?

– Kaip gali būti tokia tikra, kad jie klysta? Bet atsarga gėdos nedaro, manau, bus geriausia, jei tu su savo tėvais kelias dienas pasislapsysi.

– Pasislapsysim? – Jos tėvas buvo rašomųjų mašinėlių meistras, motina pusę dienos dirbo siuvėja. Jie vargais negalais sumokėdavo už butą, o ką jau kalbėti apie vietą, kur niekam nesukeltų įtarimo. – Tada mums galbūt nusisamdyti numerį *Ritz'e* *?

– Eva, tai ne pokštas.

– Žozefai, man vokiečiai nepatinka, kaip ir tau, bet dvidešimt tūkstančių asmenų? Ne, aš tuo netikiu.

– Žiūrėk, mažyte, būk atsargi.

Tą pačią akimirką dangūs ir prasivėrė. Lietus tarsi nuplovė Žozefą, išsyk pradingusį skėčių jūroje, visomis spalvomis pražydusioje ant fontaną juosiančio šaligatvio, kuris vedė miesto link.

Eva mintyse nusikeikė. Lietaus lašų nuplaktas grindinys blausioje popietės šviesoje sublizgo tarsi aliejuotas; ir kol ji nustraksėjo laiptais iki Mokyklos gatvės, permirko kiaurai. Pabandė užsitempti megztinį ant galvos ir bent kiek apsisaugoti nuo liūtis, bet šitaip jos žvaigždė, dydžio kaip delnas, atsidūrė matomiausioje vietoje.

– Nusususi žydė, – sumurmėjo vyriškis jai einant pro šalį, slėpdamas veidą po skėčiu.

Ne, šiandien Eva verčiau nevažiuos metro. Ji giliai įkvėpė ir tekina pasileido namo, link upės, kur kilo aukštytyn sunkūs Dievo Motinos katedros bokštai.

* Prabangių viešbučių tinklas.

– Kaip šiandien sekėsi bibliotekoje?

Evos tėvas sėdėjo šeimos galvos vietoje prie nedidelio stalelio, o gana apkūni motina, įsispraudusi į nuskalbą medvilninę suknelę, apsirišusi plaukus išblukusia skepeta, šaukštu pilstė pavandenijusią bulvieneį jam į dubenėlį, paskui įpylė Evai. Juos visus užklupo lietus, todėl dabar visų megztiniai džiūvo pakabinti prie atviro lango, o geltonos žvaigždės dėbojo tarsi trys kareiviukai tvarkingoje rikiuotėje ir tyliai sekė juos akimis.

– Gerai sekėsi.

Eva palaukė, kol atsisės motina, tada pasisėmė paragauti prėsco viralo.

– Nesuprantu, kodėl taip atkakliai vis dar ten lankaisi, – tarė motina. Nurijo sklidiną šaukštą sriubos ir suraukė nosį. – Tau niekad neleis įgyti mokslinio laipsnio.

– Reikalai keisis, *mamusia**. Žinau, kad pasikeis.

– Toji tavo karta su savo optimizmu, – atsiduso motina.

– Faiga, Eva sako teisybę. Vokiečiai negali amžiais taikyti tų apribojimų. Tai beprasmiška.

Tėvas šypsojosi, bet jos abi suprato, kad šypsena – apsimestinė.

– Ačiū, *tatus*** – Eva su tėvais vis dar vadino vienas kitą malonybiniais lenkiškais žodžiais, nors Eva, gimusi Paryžiuje, niekad nebuvo įkėlusios kojos į gimtąją tėvų žemę. – O kaip tau šiandien sekėsi darbas?

Tėvas įsiziūrėjo į savo į sriubos dubenėlį.

– Mesjė Gužonas abejoja, ar ilgai dar galės man mokėti. Galimas daiktas, mums reikės... – jis skubiai žvilgtelėjo į *ma-*

* Mamyte (*lenk.*).

** Tėveli (*lenk.*).

musią, paskui į Evą. – Turbūt reikės palikti Paryžių. Jei prarasiu darbą, čia nebus kitos galimybės užsidirbti pragyvenimui.

Eva žinojo, kad artinasi tas laikas, bet vis dėlto pasijuto taip, tarsi būtų smogę į paširdžius. Jei jie išsikels iš Paryžiaus, žinojo niekad negrišianti į Sorboną, niekad neužbaigianti studijų, į kurias dėjo tiek pastangų.

Tėvo darbo vieta jau seniai kabojo ant plauko, vos tik vokiečiai ėmėsi nuosekliai stumti žydus iš prancūzų visuomenės. Kol kas gelbėjo jo, kaip geriausio rašomųjų mašinėlių ir dauginimo aparatų meistro, vardas, tačiau jam jau nebeleisdavo dirbti jokių valdžios įstaigų patalpose. Vis dėlto mesjė Gužonas, senasis tėvo viršininkas, jo gailėjosi ir mokėjo jam už nelegalų darbą, kurį tas atlikdavo daugiausia namuose. Tiesą sakant, dabar čia, salonėlyje, stovėjo išrikiuotos vienuolika rašomųjų mašinėlių – daugiau ar mažiau išardytų – ir be žodžių bylojo, koks triūsas jo laukia šį ilgą vakarą.

Eva atsiduso ir giliai užslėpė šiokią tokią viltį.

– Turbūt geriausia bus, jei mes išvyksim, *tatus*.

Jis nieko neatsakė, tylėjo ir motina.

– Geriausia bus, *śloneczko*?

Tėvas ją visada taip vadindavo lenkiškai, „saulute“, ir ji net suabejojo, negi jam netoptelėjo, kaip ironiškai tai nuskambėjo – bent jai. Šiaip ar taip, kur čia saulė, jei tik žvaigždė geltona?

– Matot, šiandien susidūriau su Žozefu Peletjė...

– O, Žozefu! – pertraukė ją motina ir susiėmė delnais skruostus tarsi įsimylėjusi mokinukė. – Toks gražus vaikinukas. Ar jis pagaliau pakvietė tave į pasimatymą? Visada tikėjaisi, kad judu abu galėtumėt susieiti.

– Ne, *mamusia*, nieko panašaus. – Eva susižvalgė su tėvu. Rūpestis, kaip suporuoti Evą su tinkamu jaunuoliu, regis,

užėmė motinos galvoje neįtikimai daug vietos, tarsi aplinkui nebūtų karo. – Tiesą pasakius, jis išsivijo mane pro duris norėdamas šį bei tą pranešti. Girdėjęs kalbas, kad per ateinančias dienas turėsią būti sugaudyti užsienyje gimę žydai – ne mažiau kaip dvidešimt tūkstančių.

Motina susiraukė.

– Bet tai juokinga. Ką, po galais, jie veiks su tuo dvidešimčia tūkstančių?

– Tą patį ir aš pasakiau. – Eva žvilgtelėjo į tėvą, kuris vis dar neištara nė žodžio. – *Tatus’?*

– Žinoma, tokios kalbos gąsdina, – pasakė jis gerokai patylėjęs, lėtai ir apgalvotai. – Nors Žozefas iš tokių, kurie mėgsta ir pagražinti.

– Jis tikrai ne toks. Labai malonus jaunuolis, – iš karto atšovė motina.

– Faiga, jis privertė Evą jaudintis, ir dėl ko? Kad išpūstų krūtinę ir parodytų, kokių gerų turi ryšių? Padorus jaunuolis nejaustų poreikio taip pasielgti. – *Tatus’* vėl atsigrėžė į Evą. – *Śloneczko*, man nesinori nepaisyti Žozefo žinios. Aš pats su juo sutinku, kad *kažkas* bręsta. Bet vien šį mėnesį sklandė daugybė gandų, o šitas – pats beprotiškiausias. Dvidešimt tūkstančių? Tai neįmanoma.

– Vis dėlto, *tatus’*, o jeigu jis teisus?

Užuot atsakęs, jis atsistojo nuo stalo ir tuojau pat sugrįžo su mažyčiu spausdintu atsišaukimu. Padavė Evai, ir ji greitai permetė akimis. „Imkitės visų priemonių pasislėpti... Nepasiduokit policijai... Stenkitės pabėgti.“

– Kas tai? – sušnibždėjo ji, perduodama lapelį motinai.

– Vakar buvo pakištas po mūsų durimis, – atsakė tėvas.

– Kodėl nepasakei mums? Skamba kaip įspėjimas, visai tą patį kalbėjo ir Žozefas.

Jis lėtai pakraipė galvą.

– Eva, šitas lapelis – ne pirmas. Vokiečiai valdo mus baime ne mažiau nei ginklais. Jei nugirdę apgaulingą žinią kas kartą slapstysimės, jie tikrai mus nugalės, tiesa? Jie atims iš mūsų saugumo jausmą, mūsų gerovės supratimą. Aš to neleisiu.

– Ar taip pažiūrėsi, ar kitaip, mes nepadarėme nieko blogo, – įsiterpė motina. – Mes duodame naudą valstybei.

– Nesu tikras, kad tai galiausiai turės reikšmės. – Tėvas pasilenkė arčiau ir patapšnojo Evai per ranką, paskui palietė žmonai skruostą. – Bet kol kas mums nieko neatsitiks. Tad pavalgykim, kol sriuba neatvėso.

Tačiau Evai jau buvo dingęs noras valgyti, ji tik stumdė dubenėlyje bulvių gabaliukus, o paširdžiuose ėmė mausti nuo negeros nuojautos, ir tėvo žodžiai nepajėgė jos išsklaidyti.

Paskui tą patį vakarą, kai *mamusia* jau buvo nuėjusi miegoti, *tatus* susirado Evą bibliotekėlėje greta svetainės, kur lentynos buvo grūste prigrūstos taip jų abiejų branginamų knygų. Jis visada ją mokė pamėgti skaitymą, tai buvo viena didžiausių dovanų, kokią tik tėvas gali suteikti savo vaikui, ir taip darydamas atvėrė jai visą pasaulį. Didžiumą vakarų juodu su tėvu skaitydavo čia tyloje, apgaubti bendrumo dvasios, bet dabar Eva jautėsi pernelyg sudirgusi. Todėl tik sėdėjo ant sofos ir pašė sąsiuvinyje – taip daryti susijaudinus buvo įpratusi nuo pat vaikystės, kai piešdama žmones ir daiktus aplinkui galiausiai apriimdavo.

– *Słoneczko*, – tarė jai švelniai.

Ji pakėlė akis, ir pieštukas sustingo, įpusėjęs smulkmenišką virš galvos kabančio kuklaus sietyno piešinį.

– Maniau, kad tu jau atsigulęs, *tatus*.

– Negalėjau užmigti. – Jis priėjo ir atsisėdo šalia. – Turiu ši bei tą tau pasakyti. Jei vokiečiai ateis manęs su motina, noriu, kad nedelsdama nueitum pas mesjė Gužoną.

Eva įbedė į jį akis.

– Sakei, kad netiki Žozefu.

– Ir netikiu. Bet čia nuolatos dedasi siaubingi dalykai. Būčiau kvailys, jei apsimesčiau, kad tai negali nutikti ir mums. Bet tu, *śloneczko*, turėtum būti saugi. Tu prancūzė. Jei ateis mūsų suimti, tau reikia bėgti, kol nepasidarė dar blogiau.

– *Tatus*...

– Prasigauk į laisvąją zoną – ir, jei įmanoma, į Šveicarijos prieglobstį. Lauk ten, kol pasibaigs karas. Mes sugrįšime tavęs.

Staiga ją sustingdė neviltis. Laisvąją zoną? Sienaėjo daugybę kilometrų į pietus nuo Paryžiaus, atrėždama pusę šalies, kurią naciai sutiko palikti prancūzams. Šveicarija iš viso atrodė ne šio pasaulio šalis.

– Kodėl negalime išvykti visi kartu? Tuoju pat?

– Nes taip pasirodytume pernelyg įtartini, Eva. Dabar noriu, kad pasirengtum tai dienai, kada būsi priversta išvykti. Tau reikia dokumentų, kuriuose nebūtum pažymėta kaip žydė. Mesjė Gužonas tau padės.

Staiga jai krūtinėje pritrūko oro.

– Tu tai jau aptarei su juo?

– Taip, Eva, ir jau sumokėjau. Atidaviau visas santaupas. Jis man davė garbės žodį. Gali prieiti prie visų reikalingų priemonių ir padaryti visą būtiną rinkinį netikrų dokumentų. Jų užteks tau išsigauti iš Paryžiaus.

Ji sumirksėjo bandydama sulaikyti ašaras.

– Nevažiuosiu be tavęs, *tatus*.